

KENTSEL KUŞAK ALANI OLARAK SÜMERBANK İŞÇİ VE MEMUR EVLERİNİN İNCELENMESİ

Bahadır Kocadağ*, Şevket Türktas*, Mehmet Topçu**

*Konya Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

**Konya Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Doç. Dr.

bahadir.kocadağ@gmail.com, sevketturktas@gmail.com, mtopcu@ktun.edu.tr

Planlandığı dönemde kent çeperinde kalan alanlar; rant politikaları ile gelişen kentlerde ucuz arazilere yönelim sonucunda zamanla kent merkezinde kalmaktadır. Kent merkezinde kalan bu alanların; geniş parsellerden oluşması, büyük yeşil alanların varlığı, yaya kullanımının fazla olması, yapı yoğunluğunun az olması ve düşük araç yoğunluğu gibi özellikleri bakımından günümüz kentlerine göre farklılık göstermesinden dolayı iç kentsel kuşak olarak tanımlanmaktadır. Kentsel kuşaklar kentlerin planlanması, anlaşılması açısından önemlidir; çünkü günümüz kentlerine göre kendine has fiziksel ve ruhsal karakterlere sahiptirler. Bu kapsamda çalışma alanı olarak Konya ili, Ereğli ilçesi, Gülbahçe mahallesinde bulunan Sümerbank Dokuma Fabrikası İşçi ve Memur Evleri seçilmiştir. Sümerbank Dokuma Fabrikasının temelleri 1934 yılında atılıp 1937 yılında faaliyete başlamıştır. Fabrikada çalışacak olan işçi ve memurların konaklama ihtiyacını karşılamak amacı ile işçi ve memur evleri yapılmıştır. Böylece kentsel mekânın gelişimini etkileyecek ve kentsel mekânın kalite ve anlayışını geleneksel biçimden, Cumhuriyetin inşa etmeye çalıştığı “modern” çizgiye getirecek olan çevreler oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın amacı; Ereğli ilçesinin zamansal süreç içerisinde mekânsal değişiminin kentsel kuşak alanları çerçevesinde değerlendirilerek, Ereğli Sümerbank İşçi ve Memur Evleri'nin kent bütünü ve morfolojisi içindeki önemini kuşak alanı özelinde planlama-tasarım süreçlerindeki problemleri ve olası potansiyellerinin tartışılması olarak belirlenmiştir. Çalışmamızda öncelikle kavramsal analizler yapılarak kentsel morfoloji konseptinde kentsel kuşak alanları ortaya konmuştur. Sonrasında Ereğli kent tarihine kısaca değinilmiş ve detayda işçi ve memur evlerinin yapılış amacı, arazi kullanımındaki değişiklikler, politika ve ekonomiden ne derece etkilendiği, tahsis ve kullanım haklarındaki değişikliklerin ne gibi sorunlar doğurduğu, zaman içerisinde yapılan çalışmalar/planların, Sümerbank işçi ve memur evlerinin yapılış amacına ne derece uyumlu olduğu tartışılmıştır. Ayrıca çalışma kamu arşiv kayıtlarında bulunan fotoğraflarla desteklenerek alanın günümüze kadarki değişimi kronolojik olarak belirlenmiştir. Kentsel morfoloji konusunun planlama sürecinde çok fazla yer almaması tarihi alanların kimlik sorunu yaşamasına neden olmaktadır. Bunun en güzel örneklerinden olan Taş Evlerinin kimliğinin plan ve tasarım projesi içerisinde göz ardı edilmesidir. Kentsel kuşak alanlarının zamansal süreç içinde planlanması aşamasında, planların kentli tarafından sahiplenilmesi ve nitelikli planlama için kentsel morfoloji kavramının bütün aktörler tarafından anlaşılması ve planlama sürecine dâhil edilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sümerbank İşçi ve Memur Evleri, kentsel morfoloji, kentsel kuşak alanları, Ereğli

Giriş

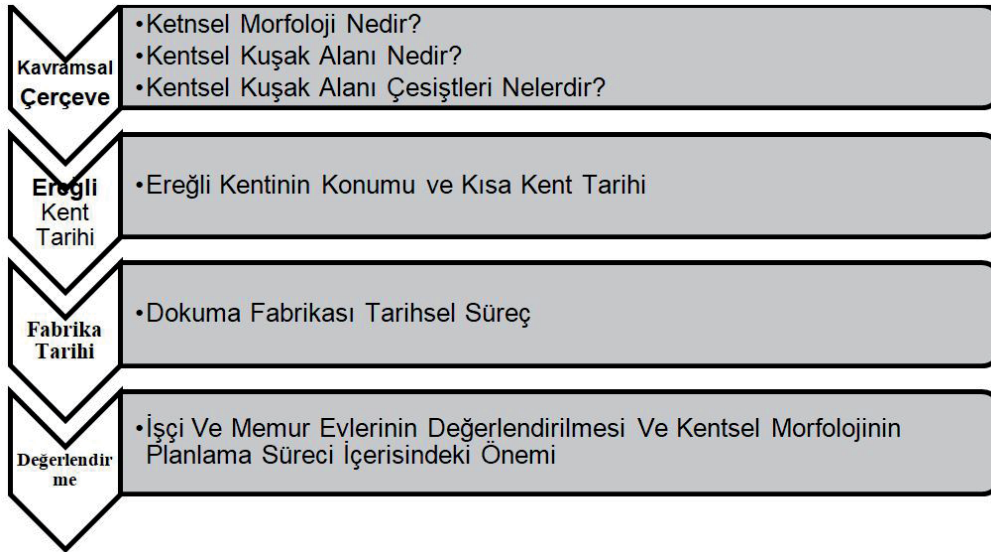
Kuruluşu/planlanması itibarıyla kent çeperinde kalan alanlar; Rant politikaları ile gelişen kentlerde ucuz arazilere yönelim sonucunda zamanla kent merkezinde kalmakta ve kente yabancılaşmaktadır. Kent dokusu ve kullanım fonksiyonları bakımından farklılıklar gösteren, günümüz kentlerinin yapı yoğunluğuna göre daha açık (az yoğun), nefes alınabilen ve en önemlisi birden fazla alternatif kullanım özelliğine sahip olan alanlar kentsel kuşak alanı olarak tanımlanmaktadır. Kentsel kuşaklar kentlerin planlanması, anlaşılması açısından önemlidir; çünkü özgün karakterlere sahiptirler. Bu kapsamda çalışmamızda kentsel kuşak alanı olarak belirlenen Ereğli Sümerbank İşçi ve Memur Evlerinin kent bütünü ve morfolojisi içindeki öneminin ve planlama-tasarım süreçlerindeki olası potansiyelinin açıklanması amaçlanmaktadır.

Çalışmamızın birinci bölümünde kent morfolojisi ve kentsel kuşak alanı ve kentsel kuşak alanı çeşitleri hakkında literatür araştırması yapılmıştır. İkinci bölümde Ereğli kent tarihine kısaca değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise kentsel kuşak alanı olarak belirlediğimiz Sümerbank İşçi ve Memur Evlerinin tarihsel süreci alınmıştır. Son bölüm olan dördüncü bölümde ise değerlendirme ve sonuçlara yer verilmiştir. Çalışmanın genel akışı Şekil 1’de gösterilmiştir.

Kavramsal Çerçeve

Kentsel Morfoloji

Kentsel morfolojinin en genel tanımı; kentlerin fiziki doku, biçim ve yapı öğelerinin hangi koşullarda bir araya geldiğini, doku biçim ve fiziksel alanda değişime neden olan süreçlerin ve aktörlerin incelenmesi olarak tanımlanmaktadır.

Şekil 1. Çalışma akışı

Kentsel morfoloji; kentlerin inşası ve sonrasındaki dönüşüm süreçlerini inceleyerek bu süreçlerin çalışma prensiplerini inceler. Kentsel morfoloji; mekânın özündeki değişimine neden olan etmenleri (aktör-süreç); mekânın hareketini, toplumdaki değişimlerin kentin biçimine olan etkilerini inceler (Ünlü 2018).

Kentsel morfoloji araştırmalarını 3 gruba ayıran Whitehand ve Larkham; birinci gruba; kentlerin geçmişten günümüze kadar fiziksel değişimlerini haritalar, fotoğraflar ve planlar üzerinden tanımlamayı amaçlayan araştırmaları, ikinci gruba; değişim süreci içerisinde farklı aktörlerin dönüşüme etkilerini incelemeyi amaçlayan araştırmaları, üçüncü gruba; mekândaki değişime yönelik alınan kararları ve bu kararların süreci, süreci yönlendiren araç ve aktörleri arasındaki ilişkiyi değerlendiren araştırmaları” almışlardır (Ünlü, 2006).

Conzen’in kavramına göre kent morfolojisi üç tip arazi kullanımına ayrılmaktadır: konut, ticaret ve kuşak alanı kullanımları (Yaygın, 2016).

Kentsel Kuşak Alanı

Çeper kuşak alanı ilk olarak belirli dönemlerde Berlin kentinin gelişimini ve açık alanlarda oluşan kuşakları anlatmak amacıyla” Stadrandzone” adıyla anılmıştır. Kuşak alanı tanımı İngiliz kentlerinde ise kentlerin tarihsel ve coğrafi gelişimine etki eden süreçleri otaya konması biçiminde kullanılmıştır. Conzen, Alnwick gibi birçok çalışması ve Whitehand’ın yaptığı çalışmalar bu kuramın gelişmesinde etkili olmuştur (Ünlü ve Baş 2015).

Whitehand a göre çeper kuşakları arazi değerlerindeki değişimler ve konut inşası döngüleri üzerinden açıklamaktadır. Ülkemizde planlama anlayışında sosyal donatı alanlarının yanı sıra idari, sanayi, depolama ve konut dışı kentsel çalışma alanlarını içeren kuşak alanları büyük alan kullanımına sahiptirler. Bu nedenle bu kullanımların kent çeperinde arazi değerlerinin fazla olduğu alanlarda ya da arazi değerlerinin yüksek olduğu yerlerde kurulması zordur. Fakat konut üretimi ve ihtiyacının düşmesi ile beraberinde arazi değerlerinin de düşmesi sonucu büyük alan kullanımı gerektiren bu tür faaliyetler kent çeperinde kurulabilirler. Tekrar yükselişe geçen konut üretimi ve ihtiyacı sonucu yeni konut alanı ihtiyacını da beraberinde getirir ve bu yeni konut alanları kuşak alanlarının üzerinden sıçrayarak gelişir ve büyük alan kullanımı gerektiren idari, sanayi, konut dışı kentsel çalışma alanları kuşak niteliği kazanırlar (Ünlü ve Baş 2015).

Kentsel kuşak alanlarının fiziksel yapısı genellikle morfolojik dönemler ve siyasi, ekonomik etkenler gibi kentsel gelişme öğeleri doğrultusunda oluşur. Kentlerin formunu ve gelişim sürecini daha iyi anlamak için kuşak alanı kavramını iyi kavramak gerekmektedir. Kentlerin sosyal ve ekonomik alandaki gelişimi, ulaşım altyapısı, arazi kullanım tercihleri, yaya ulaşımı, yeşil alan çözümünün yoğunluğu, arazi yapısı kuşak alanı oluşumunu etkileyen başlıca etmenlerdir (Kubat & Hazar, 2018).

Kentsel kuşak alanları kentlinin rahat hareket edebileceği, kent mirası değeri taşıyan ve kent merkezi yeşil koridor özellikleri gösteren alanlardır. Bu alanlar yüksek turizm potansiyeli ve kentlinin kenti sahiplenme-geleneksellik-süreklilik hissi bakımından önem arz etmektedir.

Kentsel kuşak alanları benzer konut dokularını birbirinden ayıran, parsel biçim geniş ve düzensiz, parsel üzerindeki yapılaşmalar daha sık ve yaya kullanımı fazla, araç trafiği daha az alanlardır. Bu alanlara dair ilk geniş kapsamlı tanımlama 1969 yılında M.R.G. Conzen tarafından yapılmıştır: Geçici ya da çok yavaş büyüyen bir kent çeperinden kaynaklanan ve başlangıçta çeperde yer arayan arazi kullanım birimlerinin karakteristik karışımından oluşan kuşak benzeri bölge. Nüfus dalgalanması, ekonomik döngüler ve teknolojidaki aralıklı ve tekrarlı gelişimlerin sonucu kentin yayılımında meydana gelen yavaşlama ya da duraklama dönemleri ve kent çeperinde oluşan arazi kullanım değişimlerinin harmanlanması, kent gelişiminde göze çarpan değişikliklerdir. Uzun tarihsel süreçlerden geçmiş kentlerde coğrafi sonucu olarak, kademeli bir dinamikle, genellikle konut alanlarından ayrık, eş merkezli kuşak alanları açığa çıkar. (Hazar 2012; Conzen, 1960).

Kendiliğinden oluşan kuşak alanlarının devamlılığı; fiziksel, ekonomik, sosyo-kültürel etkenlerin işleyişi ile ilgilidir. Bu işleyiş kentsel kuşak alanı tanımının planlama-tasarım sürecinde önemli bir potansiyel ve yardımcı olduğunu göstermektedir.

Kentsel Kuşak Alanı Çeşitleri

Kuşak alanları kuruluş dönemleri, kentin merkezine olan uzaklığı ve eşik hatlarıyla ilişkisine göre iç, orta ve dış olmak üzere 3 ayrılmışlardır.

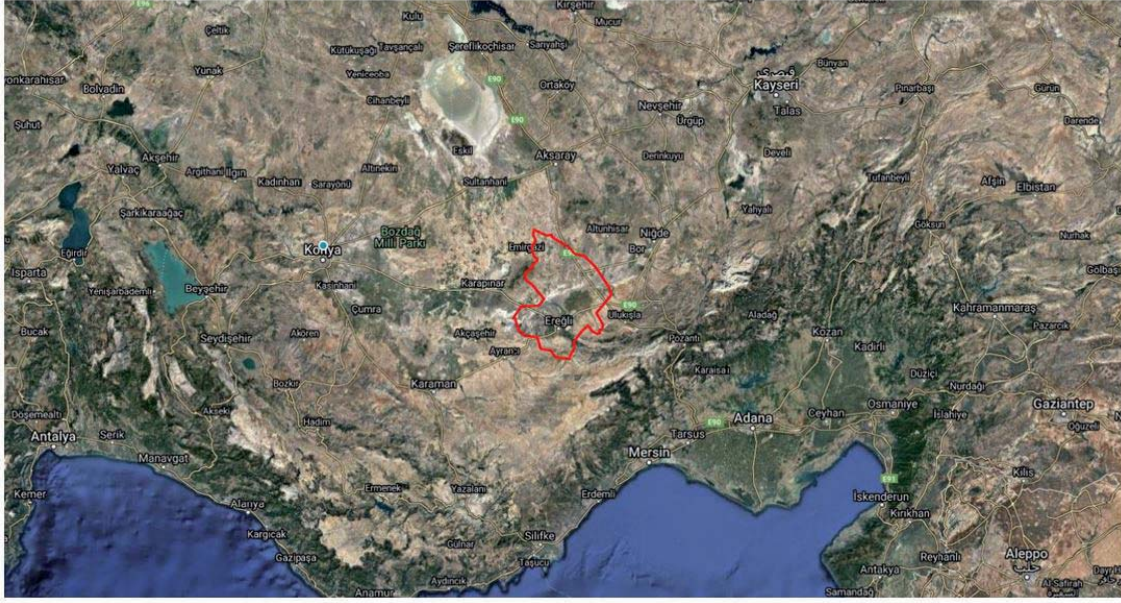
İç kuşak; kent merkezinin baskılarından dolayı en karmaşık kuşak çeşidinden biridir. 18. ve 19. Yy da sanayi döneminden sonra kuşak alanları hızla gelişen kentin içine gömülerek oluşmuşlardır. Bu alanların karakterleri şehir merkezinde yerleşimin artmasıyla değişmiş ancak, onlardan etkilenen arazi kullanımlarının gelmesiyle de güçlenmiştir (Ünlü, 2013).

Orta kuşak alanları; büyüme hızı bakımından daha yavaş olan kentlerin merkezlerinden uzak ve kentin eşik hatları ile ilişkilidirler. İç kuşak alanlarına göre sürekliliği daha azdır. Yol örüntüleri seyrek, daha fazla açık alan ve büyük parsel özelliği göstermektedirler.

Dış kuşak alanları; çoğunluğu 20.yy da oluşmuştur. Bu alanlar en bağımsız kuşak türüdür. Geniş ve dağınık parsellerden oluşmuşlardır. Nadiren bitişik parsellerde vardır. Çoğu parselde tren yolu, otoban, nehir vb. kullanımlar mevcut olsa da orta kuşak gibi eşik ilişkisi azdır (Hazar 2012).

Ereğli Kent Tarihi Özet

Ereğli İlçesi İç Anadolu Bölgesi'nin Konya Bölümü'nde Konya iline bağlı bir ilçedir. Tarih içinde birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış olması Ereğli'ye zengin

Şekil 2. Ereğli ilçesinin konumu

bir kültürel miras kazandırmıştır. Tarih boyunca Hitit, Asur, Kimmer, Frig, Lidya, Pers, İskender İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu ve Bizans idaresinde kalan Ereğli, 9 asırda Bizans ile Abbasiler arasındaki mücadeleye sahne oldu.

Anadolu Selçukluları zamanında Türklerin idaresine giren Ereğli, Karamanoğlu Beyliğinin 1250-1256 arası ilk başkenti olmuştur. Fatih Sultan Mehmet döneminde Osmanlı topraklarına katıldı. 20 asırda Bağdat Demiryolunun ilçeden geçmesi ile Ereğli'nin önemi daha da artmıştır.

Ereğli, Konya ilinin güney doğusunda bulunan (Şekil 2), Konya merkez ilçelerinden (Selçuklu, Karatay, Meram) sonra en büyük ilçesidir. Ereğli, Konya-Adana ve Adana- Niğde gibi önemli merkezlerin kavşak noktasındadır.

Kent merkezi Ereğli'nin güneyinde yer almakta ve kent makroformu kuzey güney doğrultuda gelişmiş ve bu doğrultuda da gelişmektedir (Şekil 3).

Ereğli Kent Merkezi Tarihsel Gelişim Süreci

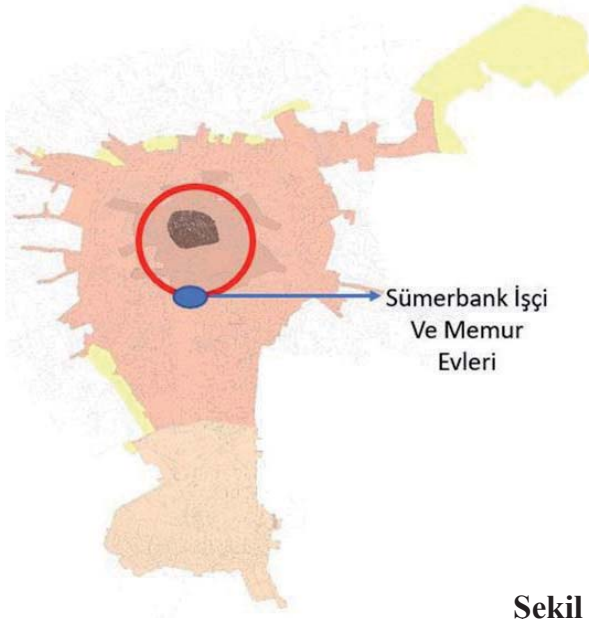
Ereğli merkez kentin ilk yerleşim yeri olarak karşımıza çıkmaktadır. (1904 yılı öncesi)

Tarihi okumalar, eski haritalar ve bölgede yapılan yeni inşa kazılarında çıkan tarihi eserler baz alındığında eski kent yerleşim yeri olarak kabul edilen alan Şekil 4'te gösterilmiştir.

1904 yılı Demiryolu hattı ve 1937 yılı Sümerbank Dokuma Fabrikasının açılması ile genişleyen Kent Merkezi Şekil 5'te mavi alan ile gösterilmiştir.

Şekil 3. Ereğli Kent merkezinin konumu

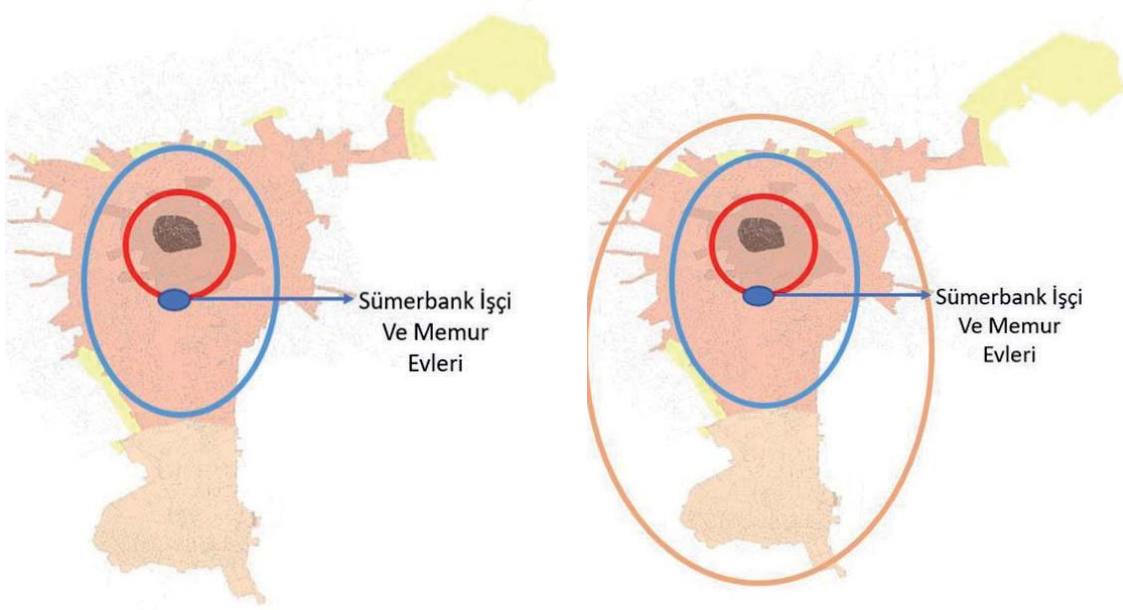

Şekil 4. 1904 Yılı öncesi Ereğli kent merkezi

1904 yılında Adana – Konya demiryolunun Ereğli'den geçmesi, 1934 yılında temeli atılıp 1937 yılında açılışı yapılan Sümerbank Tekstil Fabrikası'nın Kazancı Mahallesi'nde kurulması nedeniyle şehir güneye doğru gelişmiş ve yeni konut ihtiyacı karşılanmak üzere Kazancı ve Gülbahçe mahallerinde yeni konut alanları yaratılmıştır (Şekil 5), (Allı 2019).

Göç alan Ereğli ve zamanla yeni yerleşim yerlerinin açılmasıyla oluşan kent merkezi Şekil 6'da turuncu alan ile gösterilmiştir.

1980 sonrası Sümerbank dokuma fabrikası işlevini yitirmiş fakat kentte hizmet ve ticaret sektörleri ön plana çıkmıştır. Ayrıca 2008 ve 2010 yılı imar planları ile kent güney ve kuzeydoğu yönünde gelişmiştir (Şekil 6).

Şekil 5. 1904-1980 Ereğli kent merkezi

Şekil 6. 1980 sonrası kent merkezi

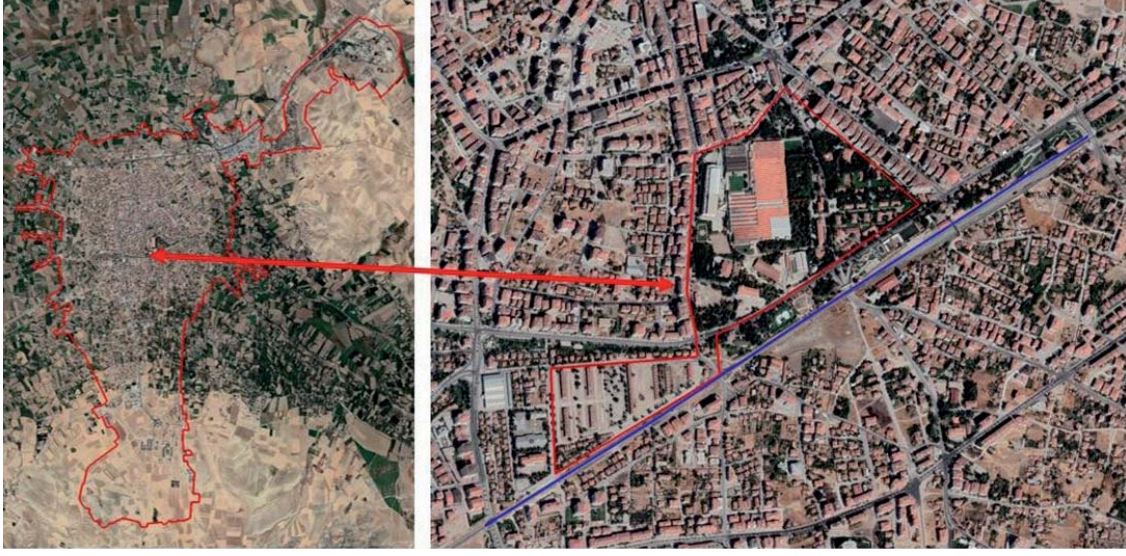
Ereğli kent merkezi 1904 yılı öncesine kadar büyük gelişmeler yaşamasa da demiryolu hattı güzergâhının buradan geçmesi, Sümerbank Dokuma Fabrikasının açılması ve 2008 ve 2010 yılı yeni imar planlarının yapılmasıyla kent merkezi büyüyerek kent makroformu günümüz şeklini almıştır. Demiryolu güzergâhı ve dokuma fabrikası ilk kurulduğunda kentin dış çeperinde yer alırken günümüzde kent merkezinde gömülmüştür.

Sümerbank İşçi ve Memur Evleri

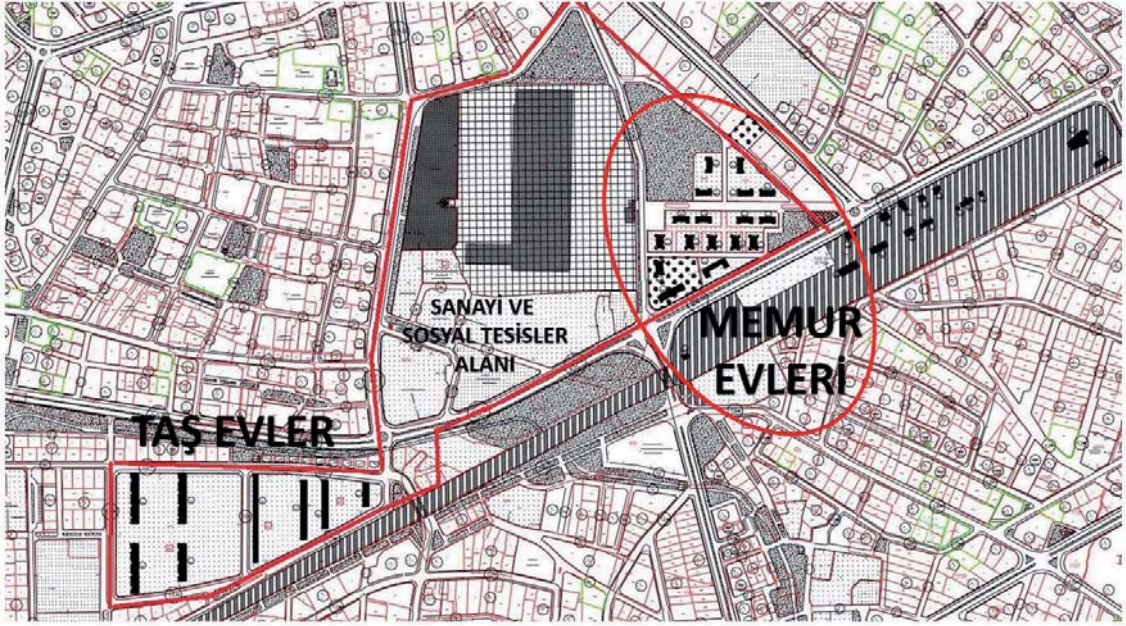
Çalışma alanı Konya ili Ereğli kent merkezi Gülbahçe mahallesinde bulunmaktadır (Şekil 7).

Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulan Sümerbank Ereğli Bez Fabrikası hem Ereğli kenti için hem de çevre iller için bir kalkınma aracı olmuştur. Fabrikanın çevresinde gelişen sosyal tesisler ile bölge kentin odak noktası haline gelmiştir. Alan Cumhuriyetin ilk yıllarında başlatılan kalkınma hamlesinin fiziksel karşılığı olarak gelişmiş ve Cumhuriyet tarihinin önemli endüstri miras alanları arasında yerini almıştır.

Taşıdığı sosyal-ekonomik ve tarihsel önemden ötürü, Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 31.08.2005 tarih ve 483 sayılı kararı ile Sümerbank İşçi Lojmanları, Memur Lojmanları ve İstasyon Binalarının bulunduğu alan kentsel sit alanı olarak ilan edilmiştir. 25.04.2013 yılında ise bölgede koruma amaçlı imar planı yapılmıştır. İmar planına göre Taş Evler ve Memur Evleri Sosyal ve Kültürel Tesis Alanı olarak belirlenmiştir (Şekil 8).

Şekil 7. Alanın Kentteki Konumu

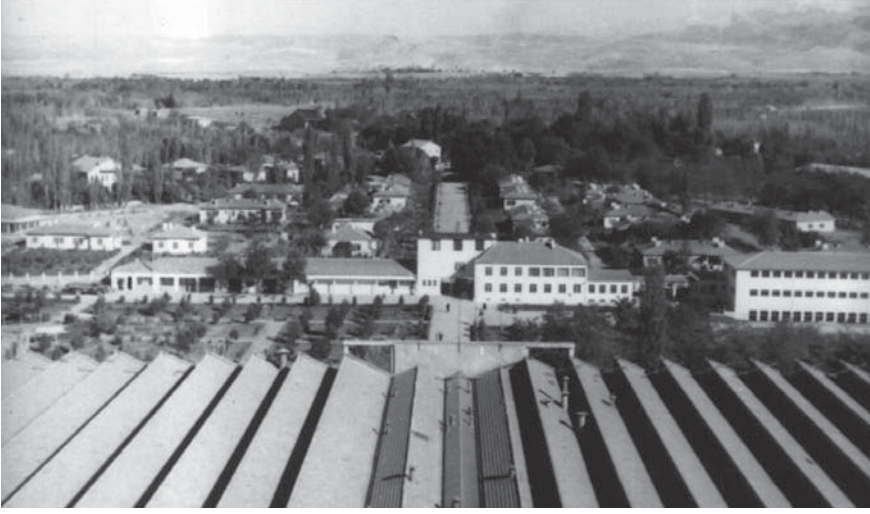
Şekil 8. Alanın imar planı (EBA, 2020)

Sümerbank İşçi ve Memur Evleri Tarihsel Süreci

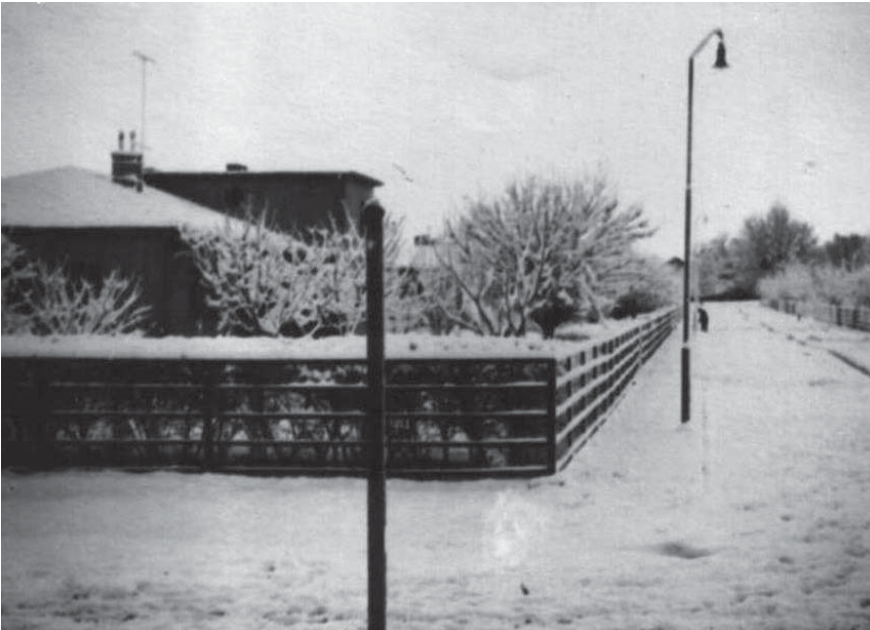
Ereğli Sümerbank tekstil fabrikasının temelleri 1934 yılında atılıp 1937 yılında açılışı yapılmıştır. 1937 yılında tamamlanan fabrika binasının yan tesisleri de hızla inşa edilmeye devam edilmiştir (Şekil 9). Kentsel mekânın gelişimini etkileyecek ve kentsel mekân kalite ve anlayışını geleneksel biçiminden, Cumhuriyetin inşa etmeye çalıştığı “modern” çizgiye getirecek olan çevreler oluşturulmuştur (Şekil 10, Şekil 11). Bunlardan en önemlileri işçi konutları ve memur evleridir.

Şekil 9. Taş evler inşaatı 1937 (EBA, 2020)

Şekil 10. Fabrikadan memur evlerinin görünüşü 1945 (EBA, 2020)

Şekil 11. Memur evleri sokak görünümü 1945 (EBA, 2020)

Bahadır Kocadağ vd.

1934-1945 arası dönem

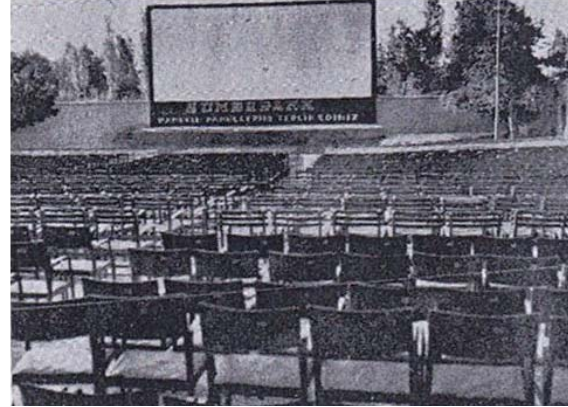
1934-1945 yılları arasından inşaatları tamamlanan bu yapılar aynı fabrika yapısında olduğu gibi Alman mimarlar tarafından projelendirilmişlerdir. Sümerbank kompleksinin içinde bulunan anaokulu, sosyal tesisler, hastane, yazlık ve kışlık sinemalar, spor sahaları ve stadyum ve ilkokul yapısı, alanı kendi içinde yeterli ve Ereğli kentinde imrenilen bir odak haline getirmiştir (Şekil 12, Şekil 13, Şekil 14, Şekil 15, Şekil 16). Bu yapıların kadınlı erkekli gruplar halinde kullanılması, işçi konutları ve memur evlerinde bulunan ortak açık alanlar farklı bir sosyal ve toplumsal yaşamın da temellerinin atılmasına neden olmuştur.

1950-1980 arası dönem

1950 yılına gelindiğinde Sümerbank Ereğli Bez Fabrikası 2140 işçi ve 60 memur ile kadrosunun en kalabalık olduğu dönemi yaşamaktadır. Plana konu olan kentsel sit alanı içerisinde devlet eliyle yaptırılan konutların yanı sıra, işçilerin kurdukları kooperatifler vasıtasıyla oluşturmaya başladıkları yaşam çevreleri de bu tarihlerde

Şekil 12. Kreş binası (EBA, 2020)

Şekil 13. Sümer yazlık sinema (EBA, 2020)

Şekil 14. Sümer kışlık sinema 1940 (EBA, 2020)

Şekil 15. Sümer İlkokulu 1940 (EBA, 2020)

Şekil 16. Taş evler 1940 (EBA, 2020)

ortaya çıkmaya başlamıştır. İşçi Konutlarıyla Şehit Teğmen Selçuk Ergen Caddesi arasından kalan ve 81 evler denilen yapı dizileri bu kooperatifleşme sonucu oluşmuştur.

Yine bu dönemde; fabrikanın üretimle alakalı bölümlerine konfeksiyon binası, dikiş ipliği üretim bölümü ve çelik ambarlar eklenmiştir. Memur evleri içinde bulunan hastane, fabrika giriş bloğuna revir olarak yerleştirilmiş, eski hastane binası misafirhane olarak değerlendirilmiştir. Bu tarihlerde alana bir cami ve memur evleri bölümüne bir de aile lokali eklenmiştir.

1980-2012 arası dönem

1980 yılında yaşanan siyasi gelişmeler neticesinde, KİT'lere karşı devletin tutumu değişmiş ve özelleştirme çalışmaları ile Sümerbank ve benzeri diğer kuruluşların satışları gündeme gelmiştir. Ereğli Bez Fabrikası da bu gelişmelerden nasibini almış ve Eylül 1987'de özelleştirme listesine alınmıştır. Fabrika'nın 1997 yılında ise Albayrak Tekstil tarafından satın alınmasıyla birlikte; fabrikaya ait tüm sosyal alanlar teker teker fabrika bünyesinden ayrılarak, Maliye Hazinesi, Ereğli Belediyesi gibi kurumlara terk edilmiştir.

Sümerbank İşçi Konutları, Taş Evler diye de bilinen alan bu süreçte ilk olarak dönemin belediyesi tarafından kent müzesi olarak deklare edilmiş, seçim programları çerçevesinde ise alanda içinde tiyatro ve konferans salonları ile sanat galerileri bulunan çok amaçlı bir kültür merkezi inşa edileceği vaat edilmiştir.

1999 yılında Marmara'da yaşanan 17 Ağustos depreminden sonra depremzedeler Sümerbank Fabrikası konutlarında barındırılmak üzere Belediye tarafından Ereğli'ye davet edilmişlerdir. Daha önceleri Sümerbank Fabrikası ile bağlantılı olarak, merkezi sistem kanalıyla ısınan konutlara yerleşen depremzedeler, özelleştirme sonrasında bu bağlantısı kopan konutlarda ısınma ihtiyaçlarını karşılamak için yapılarda çeşitli tahribatlar yapmışlardır. 2002 yılında Sümerbank konutları bir kentsel projeye konu olarak acil bir biçimde boşaltılmıştır. Ancak böyle bir proje gerçekleşmediği gibi, yapıların kapı ve pencereleri sökülerek daha da sahipsiz ve bakımsız bir hale gelmişlerdir.

Şekil 17. Taş evler 2012 (EBA, 2020)

2007 yılında yapılan bir tezde Memur Evlerinin düşük bir bedel karşılığı isteklilere kiralandığı, İşçi Konutlarının ise oldukça kötü durumda oldukları saptanmıştır. Süreç içerisinde özellikle İşçi Konutlarının olduğu “alan” çeşitli kamu kurumları tarafından elde edilmek istenmiştir. 2008 yılına gelindiğinde Memur Evleri ve İşçi Konutları Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından tescil edilmişlerdir. Aynı kurul bu süreç içinde 2005 yılında is TCDD İstasyon sahasında bulunan yapıları II. grup kültür varlığı olarak tescil etmiştir.

1997 yılında Sümerbank Fabrikası’nın özelleştirilmesiyle başlayan süreçte, fabrikanın ilk kurulduğu dönemin tam aksi yönde; sanki zaman tersine akmış, kurulan tüm sosyal tesisler teker teker ortadan kaldırılmış, işçi ve memur konutları işlevsiz hale getirilmiş, tüm alan cazibesini ve canlılığını yitirmiştir (Şekil 17). Mevcudiyetini koruyan kreş, ilköğretim okulu gibi yapılar ise fabrika çalışanlarına hizmet etme bütünlüklü yaklaşımından koparılmıştır. Yazlık sinema kaldırılmış, kışlık sinema ise yıkılmıştır.

2012 sonrası

Bölgede 12.05.2013 yılında koruma amaçlı imar planı hazırlanmıştır. İşçi evleri ekonomik ve siyasi sebeplerden dolayı restorasyon uygulamaları yapılamamıştır. Her seçim döneminin kurtarıma vaadi olan taş evler 2020 tarihi itibari ile hala kentin sorunlu alanlarındandır. Memur Evleri ise Ereğli belediyesince Oğuz Ata Sosyal Tesisleri olarak düzenlenerek derneklere kiralanmış işlev verilerek yaşatılmaya çalışılmaktadır (Şekil 18, Şekil 19).

Taş Evler Restorasyon Projesi

Konya Büyükşehir Belediyesi Ereğli eski Sümerbank İşçi Evlerinin atıl durumdan kurtarılması ve bölgenin odak merkezi haline getirilmesi amacıyla 2016 yılında bir restorasyon projesi hazırlanmıştır (Şekil 20). Taş Evler restore edildikten sonra sosyal, kültürel ve kamu amaçlı hizmetler için kullanılması düşünülmüş, fakat bu proje uygulamaya geçmemiştir.

Şekil 18. Günümüz memur evleri 2019 (EBA, 2020)

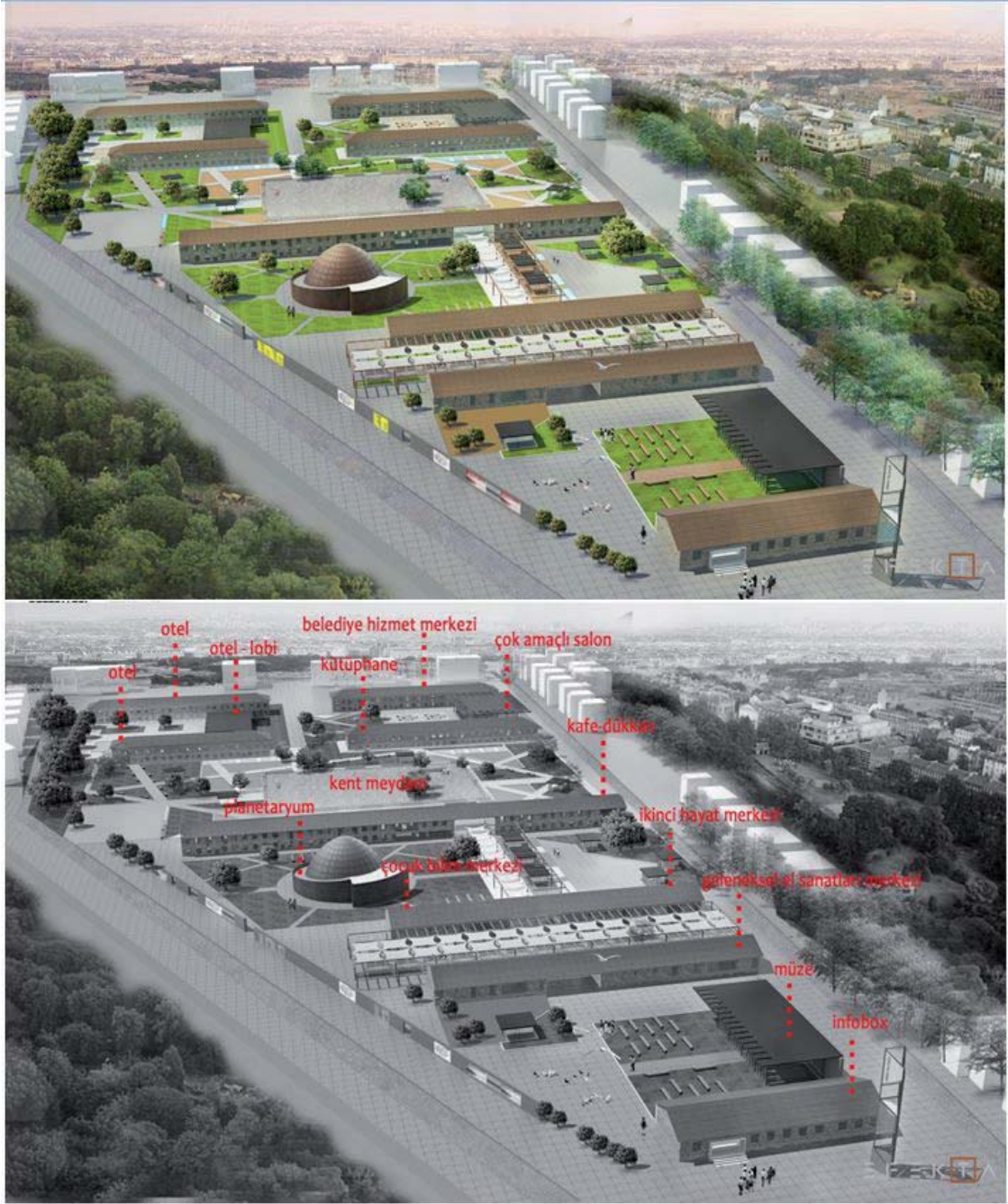
Şekil 19. Günümüz taş evleri (EBA, 2020)

Sonuç ve Tartışma

Morfolojik tanımlamaların planlama sürecinde çok fazla yer almaması tarihi alanların kimlik sorunu yaşamasına neden olmaktadır. Bunun en güzel örneklerinden olan Taş Evlerinin en büyük sorunlarından bir tanesi kuşak alanlarının kimliğinin plan ve tasarım projesi içerisinde göz ardı edilmesidir.

Kuşak alanlarının değerlendirilmesi için bu alanların kentliye nefes aldırarak, aktif kullanım ve kent kimliği özelliklerini taşıyacak yeni kullanım önerileri getirilmeli ya da mevcut kullanımların korunması gerekmektedir. Taş evleri örneğinde ise 2013 yılından beri koruma altında olan alanın gün geçtikçe kaybolması koruma planının gerçekliliğini tartışmaya açmıştır. Koruma amaçlı imar planı ve restorasyon projelerinin ekonomik sebepler ve yerelde bir karşılığının olmaması bölgenin dezavantajıdır. Projeye bakıldığında alana sosyal tesisler, otel vb. kullanımların getirilmesi Taş Evlerinin ruhuna ve yapım amacına terstir.

Taş evler tarihine baktığımızda alanın morfolojisini etkileyen en önemli unsurlardan birisi ekonomi iken diğeri alanın mülkiyet/tahsis sorunu diyebiliriz. Bu durumu 2020 yılına kadar olan süreçte taş evlerin mülkiyet değişimlerini sırasıyla; Sümerbank, Albayrak, Maliye Hazinesi, Ereğli Belediyesi, Adalet Bakanlığı, Ereğli Belediyesi, Jandarma Komutanlığı, Ereğli Belediyesi, Konya Büyükşehir Belediyesi, 2020 yılı itibarı ile tekrar Ereğli Belediyesi yetkisi altına girmesinden gözlemlemekteyiz.

Şekil 20. Taş evler proje taslağı 2016 (EBA, 2020)

Memur evleri taş evlere göre daha merkezide kalmaktadır. 2012 yılından önce bu alanda da kente yabancılaşma, yıpranma ve güvenlik sorunları varken 2012 yılında yapılan Oğuz Ata Sosyal Tesisleri adı altında eski memur evlerinin derneklere, okullara, kefelere çevrilmesi ile kentsel sorunlardan kurtarılmıştır. Alan kentlinin nefes alabileceği geniş yeşil alanların olduğu, araç kullanımından uzak sadece yaya kullanımına açık güvenli bir alana çevrilmiş kente kazandırılmıştır.

Alanın günümüzde önemli bir yere sahip olmasının en önemli nedeni dönemin ihtiyacına cevap vermesidir. Böylece alandaki işlevlerin kent halkı tarafından sa-

Şekil 21. Tarihsel süreçte memur evleri (EBA, 2020)

hiplenilmesi ve sürekliliklerinin sağlanması ile eski memur evleri önemli bir odak haline gelmiştir.

Kentsel kuşak alanı olarak değerlendirildiğinde kent mirası özelliği taşıması, büyük yeşil alanların varlığı, yapı yoğunluğu azlığı, günümüz kent ve kentlinin en ihtiyaç duyduğu alalardır. Birden fazla kullanım açık olan bu alanların değerlendirilmesi kentlinin aidiyet duygusunu arttıracaktır.

Sonuç olarak planlama işleminin kent ve kentli tarafından sahiplenilebilmesi için ayrıca nitelikli planlama için kentsel morfoloji önemli olanaklar sunan bir araştırma alanı olarak planlama süreci içerisinde yer alması gerekmektedir. Bu kapsamda kentsel kuşak alanları kavramının anlaşılması ve planlama sürecine dahil edilmesi eski alanlarda özgün kimlik yitirilmeden, daha sağlıklı, sürdürülebilir ve ekolojik alanlar olarak tasarlanabilir.

Kaynaklar

Allı, H. İ. (2019). *Konya Ereğli İlçesinin Gelişimi*, (Yüksek Lisans Tezi İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü)

Conzen, M. R. G. (1960). *Alnwick, Northumberland. A Study in Town-plan Analysis*.

EBA (2020). Konya Ereğli Belediyesi Kurumsal Fotoğraf Arşivi.

Hazar, D. (2012). *Kentsel Planlama ve Tasarım Süreçlerinde Kentsel Kuşak Alanları: İstanbul ve Barselona Kentleri Karşılaştırmalı Değerlendirmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Kubat, A.S. & Hazar, D. (2018). İstanbul'un Çeper Kuşak Gelişim Süreci. *Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İstanbul: Türkiye*, 693-711.

Ünlü, T. (2006). Urban Change in Mersin: Morphological Change in Camlibel// Mersin'de Değişen Kentsel Mekân: Çamlıbel'de Morfolojik Değişim. *Megaron*, 1(4), 178.

Ünlü T. (2013) Thinking about fringe belts: A Mediterranean perspective. *Urban Morphology*, 17(1):5-20.

Ünlü, T, Baş, Y. (2015) Mersin'de Morfolojik Süreçlerin Değerlendirilmesi. *Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı I. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Mersin: Türkiye*, 14-30.

Ünlü, T. (2018). Mekânın Biçimlendirilmesi ve Kentsel Morfoloji. *Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İstanbul: Türkiye* 31, 59-70.

Yaygın, M. A. (2016). *Kent dokusundaki mekansal değişimin morfolojik boyutta incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü).